

– з інтэррэдагаваннем, калі зыходны тэкст перакладаецца машынай, але пры гэтым чалавек ўмешваецца ў яе працу і карэктуюе цяжкія моманты [5].

На нашу думку, перакладаючы навуковы тэкст, неабходна прытрымлівацца машыннага перакладу з інтэррэдагаваннем, паколькі такі пераклад дакладны і замяняць складаныя словы або скарачаць тэкст нельга.

Машынны пераклад мае перавагі і недахопы. Так, асноўнай вартасцю камп'ютарнага перакладу над звычайным з'яўляецца высокая хуткасць перакладу. Перакладчыку патрабуецца мала часу, няма патрэбы гартаць слоўнік. Даступнасць – яшчэ адна перавага машыннага перакладу. Кожны, хто мае доступ да сеткі можа лёгка выканаць (атрымаць) пераклад. Даследчыкі называюць і такую перавагу аўтаматызаванага перакладу, як універсальнасць. Машынны перакладчыкі звычайна могуць перакладаць тэкст практычна з любой мовы на любую іншую мову. Прафесійны перакладчыкі часцей за ўсё спецыялізуюцца на адной або некалькіх мовах.

Асноўны недахоп машыннага перакладу – гэта нізкая якасць перакладу. Асабліва гэта датычыць навуковых тэкстаў. Сэрвісы аўтаматычнага перакладу ў большасці сваёй перакладаюць тэкст даслоўна, без разумення інфармацыі, не ўлічваюць кантэкст. Таксама камп'ютар дапускае шматлікія граматычныя памылкі. Так, напрыклад, у рускай мове ёсць слова *трактовать*, а ў беларускай – *трактаваць*. Апошнее перакладаецца на рускую мову як *частаваць*, тады як рускае *трактовать* у перакладзе на беларускую гучыць як *тлумачыць*. Яшчэ прыклад, звязаны з ужываннем слова *трус*, якое ў перакладзе з беларускай мовы азначае *кролік*. Рускаму слову *трус* у беларускай мове адпавядае слова *баязлівец*. Разам з тым машына гэтыя словы перакладае недарэчна.

Каб дамагчыся больш карэктнага перакладу пры выкарыстанні сэрвісаў машыннага перакладу, прапануем прытрымлівацца наступных правілаў:

1) прачытайце ўдумліва тэкст, пастарайцеся добра зразумець яго сэнс;

2) прааналізуйце тэкст і вызначце характэрныя для гэтага тыпу тэксту элементы (моўныя і зместавыя), якія патрабуюць абавязковай перадачы ў перакладзе (кніжныя словы, навуковыя тэрміны, структурныя адзінкі навуковага выкладу, лагічна правільны парадак слоў і інш.);

3) выявіце граматычныя асаблівасці тэксту. Асаблівую ўвагу звярніце на шырокае выкарыстанне ў навуковым стылі рускай мовы дзеепрыметнікаў цяперашняга часу, кароткай формы дзеепрыметнікаў залежнага стану мужчынскага роду, зваротных дзеепрыметнікаў. Такія формы не выкарыстоўваюцца ў беларускай мове. Падумайце, якімі сінтаксічнымі сінанімічнымі канструкцыямі можна замяніць гэтыя формы дзеепрыметнікаў, калі камп'ютар зробіць памылку.

4) наколькі магчыма, спрасціце навуковы тэкст, замяняючы складаныя і мнагазначныя словы сінонімамі;

5) абавязкова праверце тэкст, які пераклала машына.

Такім чынам, машынны пераклад дазваляе вельмі хутка выканаць пераклад навуковага тэксту з рускай мовы на беларускую, але не здольны выканаць дакладны і беспамылковы пераклад і замяніць цалкам чалавека. Лічым, што аўтаматызаваны пераклад трэба актыўна выкарыстоўваць у розных сферах жыцця грамадства, але чалавек павінен абавязкова правяраць і карэктаваць працу машыны, каб пазбегнуць недакладнай перадачы зместу навуковага тэксту, а таксама розных граматычных памылак.

Спіс выкарыстаных крыніц:

2. Чарота, І.А. Тэорыя і практыка мастацкага перакладу / І.А. Чарота. – Мінск : БДУ, 2010. – С. 4.

3. Тэхнічны пераклад [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://be.wikipedia.org/wiki/Тэхнічны_пераклад. – Дата доступу: 05.03.2019.

4. Машынны пераклад [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://be.wikipedia.nom.im/wiki/Машынны_пераклад. – Дата доступу: 02.03.2015.

5. Машынны пераклад [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://linguis.net/machine-translation/>. – Дата доступу 23.09.2015.

6. Удзел чалавека ў машынным перакладзе [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу:

https://studbooks.net/2141906/informatika/uchastie_cheloveka_mashinnom_perevode. – Дата доступу 23.09.2015.

АСАБЛІВАСЦІ БЕЛАРУСКАЙ ІНТЭРНЭТ-ТЭРМІНАЛОГІІ

Богуш А.С., Данілаў В.А., Томчык Я.М.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Пятрова Н.Я. – к.філал.н., дацэнт

Развіццё інфармацыйных тэхналогій і вылічальнай тэхнікі выклікала ўзнікненне новых лінгвістычных напрамкаў у рэчышчы камп'ютарнай лінгвістыкі. Тэрміны, звязаныя з сеткай Інтэрнэт, як значная частка камп'ютарнай тэрміналогіі набываюць

шырокае прымяненне не толькі ў прафесійнай сферы, але і ў паўсядзённым жыцці. Дадзеная работа вызначае асаблівасці функцыянавання беларускіх інтэрнэт-тэрмінаў, разглядаецца іх паходжанне, спецыфіка перакладу з рускай мовы на беларускую.

Сучаснае грамадства немагчыма ўявіць без інфармацыйных тэхналогій і вылічальнай тэхнікі, якія паспяхова выкарыстоўваюцца ва ўсіх сферах жыцця чалавека і з'яўляюцца практычным увасабленнем інфарматыкі. Геній чалавечай думкі прайшоў шлях ад лічэння на пальцах праз разнастайныя вылічальныя прылады да самых сучасных вылічальных прыстасаванняў і сістэм, якія ў стане захоўваць вялікія аб'ёмы інфармацыі і апрацоўваць іх па адпаведных праграмах з імгненнай хуткасцю. Развіццё інфармацыйных тэхналогій і вылічальнай тэхнікі выклікала ўзнікненне і развіццё новых спецыяльных слоў, якія звязаны са сферай ІТ. Наша праца прысвечана разгляду беларускай інтэрнэт-тэрміналогіі.

Спачатку вызначым, што такое тэрмін. Тэрмін (ад лац. *Terminus* – «канец, мяжа») – гэта спецыяльнае слова ці спалучэнне слоў, створанае (прынятае, запазычанае) для дакладнага выражэння спецыяльнага паняцця і абзначэння спецыяльнага прадмета [1]. У тэрмінах заключаецца максімальна дакладнае, канцэнтраванае выражэнне тых агульных і прыватных паняццяў, з якімі спалучана навуковая і тэхнічная дзейнасць чалавека. Тэрміны – гэта своеасаблівы штучна створаны набор лексічных адзінак, выкарыстанне якіх абмежавана той ці іншай галіной; тэрмін – імя паняцця [2].

Развіццё камп'ютарных тэхналогій не магло не адбіцца на беларускай мове. У беларускай мове сфарміраваўся новы слой спецыяльнай тэрміналогіі ў галіне інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі. Гэта камп'ютарная тэрміналогія. Апрача афіцыйнай камп'ютарнай тэрміналогіі, у мове з'явіўся і такі цесна звязаны з ёю моўны феномен, як камп'ютарны слэнг, ці жаргон, – так званая разнавіднасць мовы, што выкарыстоўваецца пераважна ў вусным маўленні.

Камп'ютарная тэрміналогія як сукупнасць тэрмінаў інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі, уключае:

– агульнакамп'ютарныя найменні, напрыклад, *відэакарта, камп'ютар, клавіятура, манітор, памяць адвольнага доступу, прынтар, цэнтральны працэсар*;

– тэрміны праграмавання: *алгарытм, кампіляцыя, клас, купа, мова праграмавання, масіў, наладчык, тэрмінал*;

– тэрміны, звязаныя з сеткай Інтэрнэт: *браўзер, сайт, кукі, мадэратар, спам, фішынг, электронная пошта*.

Беларуская інтэрнэт-тэрміналогія разнастайная. Болшасць тэрмінаў англійскага паходжання, напрыклад, *браўзер* (англ. *web browser*), *Інтэрнэт* (англ. *Internet*), *кукі* (англ. *cookie*), *лічар* (англ. *leech*). З'яўленне новых паняццяў – асноўная прычына такіх запазычанняў. Перавага слоў-англіцызмаў у беларускай інтэрнэт-тэрміналогіі абумоўлена тым, што сфера інфармацыйных тэхналогій найбольш развіта ў англамоўных краінах, таму англійскія словы пазычаюць, пераважна праз рускую мову, у беларускую. Часам вызначць, як запазычана спецыяльнае слова, немагчыма, бо беларускія інтэрнэт-тэрміны з'яўляюцца транслітарацыяй англійскіх слоў. Удакладнім, што транслітарацыя – гэта перадача слова ці тэксту, якія запісаны адной графічнай сістэмай, сродкамі іншай графічнай сістэмы, г.зн. літарам адной пісьменнасці адпавядаюць літары другой пісьменнасці. Пры гэтым звычайна ўлічваецца як гучанне слова на мове-арыгінале, так і фанетычныя заканамернасці мовы, на якую адбываецца транслітарацыя [3].

Разам з тым, большасць англійскіх тэрмінаў у галіне сферы Інтэрнэт з'явілася на базе каранёў лацінскіх слоў, напрыклад, *data, domain, message, object, register, virtual memory* [4]. Таму атрымліваецца, што ў аснове запазычанай тэрміналагічнай інтэрнэт-лексікі ляжаць у большасці словы англійскага паходжання, заснаваныя на грэка-лацінскіх каранях.

Некаторыя інтэрнэт-тэрміны з'яўляюцца шляхам тэрміналагізацыі агульнаўжывальных слоў. Гэта значыць, звычайнае слова пераасэнсоўваецца і ў спецыяльнай сферы набывае нейкі адметны сэнс. Так з'явілася, напрыклад, пашыраная назва *воблачныя тэхналогіі*, або проста *воблакі, воблачная апрацоўка даных, клад-камп'ютынг*. Усе гэтыя словы паходзяць ад англійскага словазлучэння *cloud computing*. У англійскай мове слова *cloud*, акрамя значэння «воблака», мае яшчэ адно значэнне – «рассеяны», якое і выступае на першым месцы ў англійскім тэрміне. У беларускамоўнай (як і ў рускамоўнай) камп'ютарнай тэрміналогіі на першым месцы выступае значэнне «воблака». Тэрмін узнік як метафара, заснаваная на малюнку-выяве Інтэрнэту на схеме камп'ютарнай сеткі або скалданай інфраструктуры, за якой схаваныя ўсе тэхнічныя дэталі [5].

Паспрабуем зрабіць класіфікацыю інтэрнэт-тэрмінаў паводле семантыкі, ці значэння. На нашу думку, да інтэрнэт-тэрміналогіі можна наднесці:

– назвы канкрэтных прадметаў і аб'ектаў: *камп'ютар, мадэм, сервер*;

– абстрактныя найменні: *блог, браўзер, дамен, Інтэрнэт, партал, сайт*;

– працэсы: *бан, капіраванне, мадэраванне, пошук, фільтраванне*;

– велічыні: *біт, байт, кілабайт, мегабайт, тэрабайт*;

– уласцівасці і прыкметы: *аптымізацыя, знаказбор, тып шыфравання, хуткасць*.

Адной з адметнасцей інтэрнэт-тэрміналогіі лічым тое, што гэты пласт беларускай лексікі папаўняецца вельмі актыўна, паколькі сетка Інтэрнэт развіваецца хутка, узнікаюць новыя прадметы і працэсы, што, у сваю чаргу, вызначае з'яўленне новых слоў. За апошнія гады беларуская мова ўзбагацілася такімі інтэрнэт-найменнямі, як *айпод, дамен, лютэрка, мадэратар, партал, правайдэр, спам, чат*.

Спынімся на будове тэрмінаў з галіны Інтэрнэт. Вылучаюць тэрміны-словы і тэрміны-словазлучэнні. У беларускай інтэрнэт-тэрміналогіі пераважаюць тэрміны-словы, напрыклад, словы *блог, запыт, Інтэрнэт, рахунак, правайдэр, сетказаслона, спасылка*. Тэрміны-словазлучэнні таксама ўласцівы беларускай інтэрнэт-тэрміналогіі: *антыспамавы код, Глобальная сетка, імя карыстальніка, інтэлектуальная ўласнасць, пакой размоў, Сусветная павуціна, электронная пошта*.

Такім чынам, беларуская інтэрнэт-тэрміналогія – гэта своеасаблівая падсістэма беларускай тэрміналогіі па інфарматыцы і вылічальнай тэхніцы. Большасць тэрмінаў запазычана з англійскай мовы. Па структуры пераважаюць тэрміны-словы. Няспыннае развіццё лексікі ў гэтай сферы звязана з актыўным развіццём сеткі Інтэрнэт, інфармацыйных тэхналогій наогул.

Спіс выкарыстаных крыніц:

7. Кітаева, Т.В. Беларуская мова. Прафесійная лексіка : вучэб.-метад. дапаможнік / Т.В. Кітаева, Н.В. Ратынская. – Мінск : БДМУ, 2010. – С. 13.
8. Практыкум па беларускай мове для студэнтаў сельскагаспадарчага профілю / І.М. Шлык, Н.І. Пяржынская. – Гродна : ГДАУ, 2011 – С. 77.
9. Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У. Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк. – Мінск : Выш. шк., 1990. – С. 149.
10. Свістунова, М.І. Інфарматыка і вылічальная тэхніка / М.І. Свістунова // Беларуская мова. Прафесійная лексіка : Прыродазнаўства : вуч. дапам. / М.Р. Прыгодзіч [і інш.] / пад рэд. М.Р. Прыгодзіча і У.І. Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – С. 63.
11. Свістунова, М.І. Інфарматыка і вылічальная тэхніка / М.І. Свістунова // Беларуская мова. Прафесійная лексіка : Прыродазнаўства : вуч. дапам. / М.Р. Прыгодзіч [і інш.] / пад рэд. М.Р. Прыгодзіча і У.І. Куліковіча. – Мінск : РІВШ, 2015. – С. 70.

ТЭРМІНАЛАГІЧНАЯ ЛЕКСІКА Ў СФЕРЫ ГУЛЬНЁВАЙ ІНДУСТРЫІ

Каллаур Р.С., Маликаў М.В., Шаўчук П.Т.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Пятрова Н.Я. – к.філал.н., дацэнт

У працы разглядаецца функцыянаванне беларускай спецыяльнай лексікі ў сферы гульнёвай індустрыі, звяртаецца ўвага на актуальнасць даследавання такіх слоў. Прыведзены прыклады спецыфічных тэрмінаў для розных аспектаў індустрыі, тлумачацца адметныя рысы тэрміналагічнай лексікі ў гэтай сферы.

На сённяшні дзень камп'ютарная індустрыя з'яўляецца адной з найбольш маладых індустрыяў. Гэтая сфера развіваецца даволі хутка. Як і любая іншая індустрыя, камп'ютарная мае розныя напрамкі. Адным з найбольш перспектыўных напрамкаў з'яўляецца індустрыя камп'ютарных гульняў, у якой, па выніках даследаванняў 2018 года, прыняло ўдзел больш за 2.5 мільярд чалавек [1]. З іх большая частка – гэта непасрэдна спажыўцы, гульцы, – людзі, якія і фарміруюць попыт на далейшае развіццё індустрыі. На малюнку 1 прадстаўлена дыяграма прагнозаў росту сусветнага рынку гульняў у 2015-2021 гг., што сведчыць пра актуальнасць даследаванняў у гэтай галіне.